

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО
КАФЕДРА ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

ЛЕКЦІЯ №4

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

з дисципліни «Програмно-нормативні основи діяльності науково-педагогічного працівника вищої школи»
для аспірантів другого року навчання

Виконавець:
доцент Ріпак М.О.

План

1. Особливості наукової діяльності науково-педагогічних працівників у закладах вищої освіти.
2. Організація науково-дослідної роботи студентів.

1. Особливості наукової діяльності науково-педагогічних працівників у закладах вищої освіти

Професійна діяльність будь-якого педагога складається з низки взаємопов'язаних між собою видів, які мають загальні компоненти. Окремі конкретні її види розрізняють за формою, способами реалізації, часовою характеристикою, функціональною спрямованістю.

Реалізуючи різні цілі, педагог здійснює такі види діяльності: педагогічну, науково-дослідну, професійну за базовою спеціальністю, адміністративно-господарську, управлінську, комерційну і громадську. Але специфічною особливістю викладачів вищих навчальних закладів, до числа яких входять університети, є те, що основу цієї діяльності складає постійна взаємодія наукової та педагогічної компонент. Невід'ємність дослідницької діяльності від навчального процесу включено і в принципи Болонського процесу, якими наголошується на свободі досліджень, навчання і викладання як основоположного принципу життєдіяльності університету.

Науково-дослідна робота у сучасних вищих навчальних закладах в організаційному, змістовному і результативному плані має свою специфіку і передбачає розв'язання конкретних завдань, найважливішими серед яких є:

- забезпечення фундаментальних, теоретичних, експериментальних прикладних досліджень у різних галузях наук згідно з планами навчального закладу;
- підготовка кадрів вищої кваліфікації;
- здійснення зв'язків науково-дослідної роботи з навчально-виховним процесом сучасних вищих навчальних закладів;

- упровадження наукових напрацювань, у першу чергу викладання навчального матеріалу у практику вищої школи, а також у різні галузі науки і освіти;
- залучення студентів до науково-дослідної роботи.

Забезпечення компонентів педагогічної діяльності на рівні сучасних вимог можливе за умови високого професіоналізму діяльності викладача і професіоналізму його як особистості. Професіоналізм діяльності викладача вищого навчального закладу передбачає, серед іншого, і оптимальне поєднання суто педагогічної діяльності з науково-дослідною та навчально-методичною роботою.

Педагог вищої школи – учений у галузі науки, яку викладає. Він не тільки ґрунтовно володіє своїм предметом, а й самостійно проводить дослідження певної наукової проблеми, збагачує навчальний курс новими теоретичними висновками й науковими положеннями, бере участь у роботі наукових конференцій і семінарів, публікує наукові статті й монографії тощо. Гармонійне поєднання наукової та педагогічної роботи в діяльності викладача підвищує ефективність викладання, посилює пізнавально-творчий його аспект. Науково-дослідна діяльність як важливий компонент професійної діяльності викладачів спрямовує їх творчий пошук на розробку нових теоретичних концепцій, ефективних методик і освітніх технологій тощо. Упровадження результатів науково-дослідної діяльності викладачів у практику вищого навчального закладу дозволяє піднімати рівень професійної підготовки майбутніх фахівців на якісно новий рівень. Наукова й педагогічна діяльність – це різні види діяльності, що відбивається, зокрема, у поняттях: наукова діяльність – спеціалізована діяльність, орієнтована на здобуття нового знання; педагогічна діяльність – спеціалізована діяльність із передачі знання.

Деякі науковці вважають, що лише поєднання наукової і педагогічної діяльності для викладача вищої школи є продуктивним: “завдання, поставлені перед ВЗО, можна виконувати, якщо викладачі є одночасно й

висококваліфікованими вченими, і педагогами”. Інші вважають, що провідною є саме педагогічна діяльність, і всі види нею інтегруються і неявно проявляються у ній: “поліпшення освіти у ВНЗ неможливе без визнання подвійної функції викладача як ученого і як педагога й наявності компетентності як в одній, так і в іншій, при цьому об’єктивно головною є викладацька функція”.

Один з дослідників взаємодії наукової й педагогічної діяльності В. Гавриленко вважає, що немає певного відношення між здатністю шукати нові істини й здатністю викладати науку, і наводить стосовно цього наявні в практиці варіанти поєднання наукової й педагогічної діяльності вченого: 1) видатні дослідники, але ніякі педагоги; 2) прекрасні педагоги, але погані дослідники; 3) видатні дослідники та видатні педагоги; 4) погані дослідники, що не мають нічого спільного з педагогічною діяльністю.

На думку науковця, можна говорити лише про те чи інше поєднання, що не впливає одне на одне, двох сторонах діяльності вченого. Науковий багаж дозволяє педагогу оволодіти педагогічною майстерністю. Взаємодія може бути ефективною тільки тоді, коли викладач має здібності як до педагогічної, так і до наукової роботи. Вчений відкриває наукову істину, а педагог з допомогою інших засобів педагогічного впливу прилучає до неї студентів. Викладач вищого закладу освіти зобов’язаний вести дослідницьку роботу, поєднуючи її з педагогічною. Отож, розглядаючи проблему взаємодії наукової й педагогічної діяльності викладача, потрібно говорити не про поєднання цих двох різних за своєю природою видів діяльності, а про специфіку педагогічної діяльності викладача вищої школи, яка виступає як науково-педагогічна.

Поняття “науково-педагогічна діяльність” можна розглядати через найближче родове поняття й видову відмінність. Залежно від того, хто є суб’єктом науково-педагогічної діяльності – учений або викладач, родовим поняттям є наукова або педагогічна діяльність.

У літературі науково-педагогічна діяльність найчастіше розглядається як структурний елемент єдиної системи наукової діяльності, що забезпечує рух знань від науки в інші сфери людської діяльності. По відношенню до педагогічної діяльності як професійної науково-педагогічна діяльність повинна розглядатися як її різновид, як форма діяльності викладача вищого навчального закладу. Педагогічну діяльність викладача ми розглядаємо як процес вирішення таких професійних завдань: здобуття та накопичення знання в галузі тієї науки, яка викладається; конструювання знання, що передається; передача знання. Специфічність науково-педагогічної діяльності викладача ВЗО як педагогічної проявляється, на нашу думку, під час конструювання знання, що передається. Останнє пов'язане з розробкою двох окремих, хоча і взаємозалежних, питань: змісту навчального матеріалу та його дидактичного подання.

Істотним моментом для характеристики науково-педагогічної діяльності викладача вищої школи, що зумовлена структурою знань, які становлять зміст освіти й навчального матеріалу, є необхідність постійного оновлення цього змісту. Складність цієї структури й динаміки оновлення її змісту спричиняють необхідність звернення викладача до наукового знання, що перебуває на різних етапах асиміляції з дисциплінарним знанням. Саме тут діяльність викладача набуває характер наукової. Викладач у разі оновлення змісту навчального матеріалу звертається до наукового знання, представленого в масиві дисциплінарних публікацій. Підручники дають зрозуміти актуальний стан дисципліни в цілому, досягнутий на сьогодні рівень цілісного відбиття наукового змісту дисципліни в її навчальних спеціалізаціях; численні монографії формують уявлення про стан систематичного розгляду найзначніших проблем; огляди – про напрями найінтенсивнішого дослідження й підходи до вивчення кожної проблеми; найбільший об'єм складають статті, що надають інформацію про способи досліджень, отримані результати й імена дослідників. Поділ масиву дисциплінарних публікацій на такі категорії відбиває процес перетворення

дослідницького результату. Наприкінці процесу дослідження результат втрачає свої зв'язки з ним і з позицією автора й стає науковим фактом (законом, ефектом, константою, змінною), пов'язаним з іншими елементами системи цілісного на нинішній момент наукового знання.

Здобуття викладачем нового наукового знання в процесі оновлення змісту навчального матеріалу й надає цій суто педагогічній діяльності наукової спрямованості. Таку взаємодію наукової й педагогічної діяльності можна вважати іманентно властивою діяльності викладача ВНЗ, яка в цьому сенсі повинна бути науково-педагогічною.

Говорячи про наукову діяльність викладача вищого навчального закладу, ми повинні враховувати ту особливість, що в першу чергу він виступає саме як викладач. І першочергове завдання його наукової діяльності – оновлення змісту навчального матеріалу, його дидактичного надання та формування науково-дослідницьких умінь студентів, що трансформує дві умовно незалежні діяльності педагога (власне педагогічну та наукову) у специфічний, характерний саме для закладів вищої освіти сплав – науково-педагогічну діяльність. Це поняття не тільки розкриває сутнісні особливості діяльності викладача вищої школи, але й переводить вимоги до неї радше в площину якісних показників, ніж формальних ознак. Викладач зовсім не зобов'язаний працювати ще й ученим і професійно створювати нові знання. Він зобов'язаний викладати. Але викладати так, щоб будь-яке знання з наукової дисципліни в разі необхідності могло бути спроектоване ним у навчальну дисципліну, навіть якщо це потребує одержання нових наукових результатів.

2. Організація науково-дослідної роботи студентів.

Завдання науково-дослідної роботи студентів у ВЗО полягає в розвитку в них умінь пошукової, дослідницької діяльності, творчого розв'язання навчально-виховних завдань під час роботи у школі, а також у формуванні

вмінь застосування методів наукових досліджень на практиці. Завдяки участі у науковій роботі студент оволодіває навичками роботи з різноманітними інформаційними джерелами, здобуває вміння організовувати наукові гуртки школярів та керувати їх діяльністю.

Серед найважливіших завдань науково-дослідної роботи слід назвати:

- залучення науково-педагогічних працівників до виконання наукових досліджень, що сприяють розвитку науки, техніки та технологій;
- використання отриманих наукових результатів в освітньому процесі;
- сприяння підготовці науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, підвищенню наукової кваліфікації професорсько-викладацьких кадрів;
- практичне ознайомлення студентів з постановкою й розв'язанням наукових і технічних проблем і залучення найбільш здатних з них до виконання наукових досліджень.

Взаємопов'язаними елементами науково-дослідної роботи студентів є:

- навчання студентів елементів дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості;
- наукові дослідження, що здійснюються студенти під керівництвом професорів і викладачів.